

Становище української національної меншини в Словаччині **Тенденції до ліквідації НМ переросли у постійну політику СР** (Доповідь на Конгресі СКУ, Київ, 20-22 серпня 2008 року)

Українська НМ (УНМ) в Чехословаччині після 1945 року мала систему – нехай недосконалу, але систему – розвитку свого суспільно-політичного та культурно-національного життя. Мала свою представницьку установу – Українську Народну Раду Пряшівщини (УНРП), свою Спілку Молоді Карпат (СМК), свій Український Національний театр (УНТ) – єдиний професіональний український театр у світі поза Україною, своє видавництво – СЛАВКНИГА, Українську редакцію чехословацького радіо, Українську редакцію підручників для українських шкіл та, пізніше, окрему редакцію для видавання художньої літератури, українські відділення при словацьких науково-дослідних інститутах, зокрема таких, як Науково-дослідний інститут педагогіки, Інститут вдосконалення знань учителів, Центральний освітній інститут тощо, та – найголовніше – мала свою систему українського шкільництва – **72 дитячі садки, 272 основні школи, 44 неповні середні школи, 11 повних середніх шкіл з матурою та рядом паралельних українських класів при спеціальних словацьких середніх школах, систему шкільних та культурно-освітніх інспекторів – аж по Кафедри української мови та літератури при двох факультетах пряшівських вищих навчальних закладів та завершальну державну установу – Реферат українського шкільництва (РУШ) при Словацькому Міністерстві шкільництва, яка керувала розвитком не тільки самого шкільництва, але й всієї культурно-освітньої діяльності всієї УНМ в країні.**

На сьогодні УНМ в Словаччині немає жодної системи, яка б забезпечувала розвиток її життя. Проте жодної системи та жодної навіть установи, яка б вивчала стан життя та потреби тої меншини, пропонувала б державним органам необхідні кроки для утримання та мінімального розвитку життя тої меншини та, головне, відповідала б за реалізацію прийнятих кроків для збереження та розвитку життя НМ, **нема навіть в системі державних органів Словаччини.**

Це – перше, що основне.

І друге:

Жодна держава, в якій аж до тепер доводилося жити УНМ – Угорщина, Австро-Угорщина, перша чи друга Чехословаччина, Словацька держава, післявоєнна «народно-демократична», «соціалістична» чи «федеративна» Чехословаччина – не прагла збереження життя та розвитку цієї НМ; різні держави відрізнялися одна від одної хіба формами, темпами та способами її асиміляції та поступової її ліквідації. Ця тенденція переросла в сучасній Словаччині у тривалу широкорозгалужену політику Словацької держави.

Ця політика проявляється перш за все в ліквідації системи керування життям цієї НМ, а це проявляється перш за все в ліквідації найбільш системного прояву життя кожного народу та кожної НМ – в ліквідації національного шкільництва, тим самим – в ліквідації української молоді, як згуртованої частини населення, тим самим – в ліквідації всього майбутнього суспільно-політичного та культурно-національного життя УНМ.

Жодного українського шкільництва в Словаччині на сьогодні немає: Існує ще десь 30 шкіл, в яких частина учнів тою чи іншою формою ще вивчає українську мову (переважно її розмовну форму), як правило – як мову чужу, тобто іноземну та необов'язкову; разом цю мову вивчає у всіх школах десь до тисячі учнів. Причому щороку той стан міняється залежно від волі директора школи, наявності учителя чи з інших несуттєвих причин.

3. Неменш виразно сучасна словацька політика проявляється в послідовній ліквідації східного церковного обряду УНМ, який завжди був міцним цементуючим чинником свідомого духовного життя всього руського населення Закарпаття. На греко-католицькому та правосланому факультетах Пряшівського університету проходить вся професійна підготовка майбутніх священиків та церковних діячів – навчання та виховання – виключно в словацькому дусі, навіть тих кандидатів, які походять з руських сіл і підуть працювати в села, де сторіччями відбувалися всі церковні відприви церковнослов'янською мовою. Тут не вивчається ні українська мова, ні література та історія українського народу чи бодай мова, культура та історія місцевого руського населення; словацькою мовою вивчається вся літургіка, такою ж мовою готуються проповіді та й усе життя в цих колективах проводиться словацькою мовою. На практиці потім (навіть під протести вірників) церковно-релігійне життя в селах з руським населенням ведеться словацькою мовою в дусі римо-католицької церкви. При реконструкціях та оновленнях церков стираються ознаки східнослов'янського «руського» обряду, заводяться латинські написи та інші ознаки латинського обряду.

Отже, в той час, як протягом тисячорічної історії Закарпаття руські церкви на Закарпатті відігравали важливу позитивну роль у справі збереження та розвитку культурно-національного життя руського населення, в останніх роках обидві церкви стали чи не найбільшими ліквідаторами культурно-національного життя цього населення, фальсифікаторами церковної історії та практичними реалізаторами словакізації русинів-українців Словаччини. В той час, як єпископи Андрій Бачинський, Емануїл Ольшавський, Йосиф Гаганець, Павло Гойдич та подібні до них патріоти боролися за збереження азбуки, засновували школи; видавали руські книжки, в наш час “католицький бискуп” Ян Гірка, (галичанин за походженням) та його наступник – архієпископ Ян Баб'як, (словак за походженням) словакізують, тобто ліквідують «руську» грекокатолицьку церкву багато разів гірше й швидше, ніж це робив єпископ-мадярон Степан Панкович у другій половині ХІХ-го століття. Було створено екзархат грекокатолицької церкви у Кошицях, де екзархом є о. Хавтур, (українець за походженням), проте вся діяльність екзархату, як і Пряшівського єпископства, проводиться тільки словацькою мовою.

Останній приклад – два тижні тому з Монастиря ЧСВВ у Пряшеві поліція насильно вивела двох монахів – братів Тимковичів, які до останніх днів послідовно відстоювали східнослов'янський обряд та «руську» орієнтацію греко-католицької церкви в Словаччині. Після цього на вході у Монастир появилось повідомлення, що церковні відправи в Монастирі відправлятися не будуть.

4. З усієї системи культурно-освітньої діяльності між українсько-русським населенням працює вже тільки «Союз русинів-українців СР» – продовжувач діяльності Культурного союзу українських трудящих Чехословаччини (КСУТ). Зліквідовано УНТ та його професійний Піддуклянський український ансамбль (ПУНА) пісні й танцю, українську редакцію радіо, видавництво художньої літератури та видавництво підручників, журнал «Дружно вперед» та інші форми праці між населенням. На професіональному рівні працює тільки «Музей української культури» (МУК) у Свиднику, який є складовою частиною «Словацького національного музею» (та який видає «Науковий збірник МУК». До сьогодні видано 25 томів такого збірника.) Існує теж професійна «Спілка українських письменників Словаччини», яка, однак, не користується майже жодною підтримкою відповідних словацьких органів.

Про ставлення СР до культурно-освітньої діяльності між русько-українським населенням СР свідчить факт, що, наперекір росту цін принаймні у 5 разів,

фінансування наведеної діяльності зменшилося десь у 4 рази. Отже, практично – десь у 20 разів гірше ніж до подій у 1989 році. (До тоді – понад 8 мільйонів крон, сьогодні – біля 2 мільйонів.

На всю діяльність СРУ СР цержава дала:

Рік.	1991	сума Ск:	7,900.000	Рік	1996	сума Ск	3,174.000
	1992		7,900.000		1997		4,349.000
	1993		5,950.000		1998		3,125.000
	1994		5,880.000		1999		2,336.000
	1995		3,071.000	за пізніші роки – ще менше! (Дані від СРУ СР)			

Однак фінансування цієї діяльності зорганізовано так, що держава не платить жодного працівника, який б організував та проводив цю діяльність. Навіть такі масові та широковідомі акції, як трьохденні «Свята пісні і танцю русинів-українців СР» у Свиднику, на яких щороку виступають десятки колективів та присутні десятки тисяч глядачів, чи подібні до них інші – менші – фестивалі, готуються силами добровільних працівників. А єдину газету «Нове життя», яка колись виходила щотижня на 12-16 сторінках, а нині виходить як двотижневик на 6-8 сторінках, видає один редактор-пенсіонер, якому видавець додає до пенсії трішечки грошей з суми, призначеної для невеличких гонорарів. Для порівняння: Редактор словацького літературного журналу «Romboid» отримує біля 20 тисяч крон, редактор ж. «Дукля» за подібну роботу в складніших умовах отримує 3 тисячі крон.)

При таких умовах **жодна установа чи організація не може прийняти на роботу нового працівника, що теж розраховано на остаточне зникнення й тих найскромніших проявів життя УНМ.** Зрозуміло теж, що при таких умовах рівень, обсяг та вплив окремих акцій не може досягати належного рівня. Доводиться толерувати та й бути вдячними й за таку роботу добровільних працівників, не можна вимагати від них праці на рівні сучасних потреб, бо, образно кажучи, від завтра й таких не стане, – і все те знову розраховане на остаточне зникнення всієї УМН в країні.

4. Сучасна Словаччина не почала рішати основну – економічну – проблему районів з перевагою русько-українського населення. Тому села вимирають, (в десятках сіл доживає віку менше ніж по 10 людей), безробіття перевищило рівень найбільшої економічної кризи 20-х – 30-х років м. ст., в результаті чого масова еміграція населення знову стала невід’ємною ознакою сучасного життя.

Отже, **матеріальні показники життя – низька зарплата, низькі пенсії, високі ціни, безробіття та масова еміграція – значно гірші ніж в інших районах країни, створили міцну основу, яка своїм економічним тиском веде до ліквідації життя всієї УНМ.** Ми свідомі того, що в кожній державі є більш розвинені вигідніші та й відсталіші райони. Проте **кожна держава повинна створювати однакові умови для всіх своїх громадян, рівно ж для збереження та розвитку культури народу та НМ, а саме цього СР не робить.** (Відстань між розвиненими та відсталими районами в країні збільшується.)

5. СР не прийняла закони, (напр., Закон про НМ), які б забезпечили НМ фактичну рівноправність. Натомість прийняла закони, які явно дискредитують громадян НМ.

(Приклад: Коли б повернулося з Америки двоє емігрантів з того самого села (скажімо Сорочина), один русин, другий словак, то словак з Сорочина мав би, згідно закону, цілий ряд вигід: міг би купити маєток, безплатно посилати дітей у школи, отримати різні дальші пільги, проте русин з того самого Сорочина не отримав би жодних вигід.

б. Для сучасної словацької політики по відношенню до УНМ характерна ще одна особливість: **Сучасна Словаччини розділила УНМ на дві НМ, – на «українську» та «русинську»,** на тій тільки підставі, що кілька осіб заявили про себе та про це населення, що воно не українське і нічого спільного з українцями, з українським народом, його історією, культурою та мовою немає.

Для порозуміння цієї особливості треба знати, що й дотепер це **населення, будучи складовою частиною громадян різних держав, називало себе (та й інші називали його) по-різному,** (як «руське», «малоруське», «українське», «русское», «русинське», «карпаторуське» та ще інакше), **проте при всіх назвах, при всіх переписах населення, громадян всіх наведених назв завжди зараховували до спільного «руського» народу, тобто завжди вважали його одною, єдиною НМ.** Нині, після подій 1989 року, СР офіційно зареєструвала дві окремі «руські» НМ, між якими ніби, згідно заяв «Русинської оброди», організації, яка взялася представляти «нову» НМ, нічого спільного немає.

В цьому ставленні СР до УНМ кричучими є принаймні два аспекти проблеми:

По-перше: На відміну від інших НМ, які відрізняються одна від одної, мовою, історією, релігією, місцем проживання (як правило, по сусідству з державою тої нації, до якої ця НМ голоситься та належить), приналежністю до історії та культури різних народів, у випадку «окремої» «русинської» НМ йдеться про населення, яке живе в тому самому краї, в тих самих селах та навіть в тих самих родинах, говорить тою самою бесідою, визнає ту саму релігію, має ту саму історію та культуру, звички та традиції, на свою нинішню територію прийшло в той самий час з тих самих місць і нічим помітним не відрізняється від «другої» НМ, з якою ніби нічого спільного немає. Дійсність в цій справі така, що допоки громадянин не скаже про себе, що він вважає себе «русином», а не «українцем», до того часу за жодною об'єктивною ознакою не можна зарахувати такого громадянина до «іншої» НМ.

Отже, окрема «русинська» НМ існує виключно на основі суб'єктивних заяв про себе, бо за всіма об'єктивними ознаками (походженням, мовою, релігією, історією, культурою, звичками та традиціями, менталітетом, місцем проживання) явно належить до української НМ. (Це недавно публічно в телевізії визнав також директор Інституту словацької мови академік Ян Доруля.)

І другий кричучий аспект тієї ж справи:

Відомо, світ ніколи й нікого не визнає геніальним, лікарем, астрологом, чудодійником, власником якогось диплому лише на підставі суб'єктивних тверджень даної особи про себе та про свої здібності чи титули; завжди вимагає об'єктивних доказів того чи іншого твердження. Єдино СР, тільки на підставі суб'єктивних тверджень окремих осіб про те, що «русини» Словаччини є окремою НМ чи навіть окремим четвертим східнослов'янським народом (без наявності хоча б одної об'єктивної ознаки існування кожного народу – території, історії, мови, релігії, держави, економіки, менталітету тощо) – визнала існування «окремої» НМ, почала її щедро фінансувати уже в часі, коли ця НМ ще не перетягла на свій бік жодних «русинів-українців», тобто не мала жодних членів, не проводила жодної діяльності окрім того, що почала ліквідувати одну за одною українську установу, організацію та довгорічну діяльність серед того ж самого однорідного руського населення. Мета виникнення «політичного русинізму» – «деукраїнізація всього культурно-національного життя русинів-українців Чехословаччини» – була виразно сформульована вже в перших заявах перших чільних представників політичних «русинів-антиукраїнців» (бо сама історична назва «русин» у нас в пошані як одна з найдавніших назв українського народу). Саме з антиукраїнською метою виникла антиукраїнська «русинська» НМ і саме за таку її діяльність СР її визнала, щедро її фінансує та всебічно її підтримує. (Якщо від МК СР попросите фінансову підтримку для видання української книги, то почуєте відповідь: «Коли б та книга булка написана русинською мовою...» І коли цю книгу принесете вдруге, і вона

«перероблена на русинський язык» – книга вийде як видання «фінансоване МК СР – Програм – культура народностных меншын». Див.: Іван Чижмар, Народне весілля русинів виходной Словачії, Свидник – 2006. («Переклади до языків... русинського: Кузмякова А. Мгр., Капута А. Мгр.»). І це не єдиний приклад!

7. В результаті такої політики СР по відношенню до УНМ дійшло до суттєвих змін у свідомості частини населення та його інтелігенції. Здобувши в минулому режимі солідну, (хоча інколи однобоку), освіту з історії, культури, літературної мови та зі свого фаху, сьогодні значна частина тої інтелігенції легковажить національними справами, не бере активної участі в боротьбі за права свого населення, не визначає свого ставлення до свого народу, його мови та культури, не цікавиться життям свого населення (або переходить з одної орієнтації на іншу, часто на протилежну попередній), або й сама повністю словакізується).

В результаті цього **серед інтелігенції нема єдності поглядів на рішення основних проблем життя населення, що значною мірою послаблює боротьбу за збереження та розвиток культурно-національного життя населення та уможливорює антинародним силам проводити свою ліквідаторську політику.**

8. В результаті вищенаведеного дійшло до значного зниження рівня художньої літератури, публіцистики, результатів наукового дослідження життя українського населення СР. Сюди належить переважна більшість продукції грекокатоліцької церкви, яка перекручує історію цієї «руської» церкви, як також публіцистична чи, скоріше, пропагандивна продукція «Русинської оброди», яка ігнорує будь які наукові докази і вся побудована на тенденційних суб'єктивних антиукраїнських постулатах. Значно понизився рівень матеріалів радіо та телепередач. Низький, – часом аж примітивний, – рівень не одної вистави Театру ім. О. Духновича, але й газетних та журнальних матеріалів, (зокрема в Народних Новинках, де можна зустріти різний правопис того ж самого автора в тій самій статті чи інше написання слів, ніж цього вимагає “кодіфікований” орфографічний словник “русинського языка”).

Сюди, на жаль, належить також більшість сучасних словацьких писань про нас. Для словацької журналістики характерна повна ігнорція інформацій про події в Україні; Словаччина, щоб не погнівати собі «старшого» брата, все ще дивиться на Україну російськими окулярами і всі події в Україні тлумачить з шовіністичної російської позиції – та така ж ігнорція або перекручення інформацій про життя та діяльність УНМ в СР. (Про учасників негативних фактів пише, що їх скоїли українці, про позитивну діяльність українців пише як про громадам Словаччини, або й прямо як про словаків. Див. писання про благословених єпископів Павла Гойдича та Василя Гопка, про яких писано, як про словаків.)

Незавжди на належному рівні є й українська наукова та художня продукція, чого неприємним прикладом є й “препотрібний” «Красназавчий словник русинів-українців Пряшівщина», який вдалося видати без фахового рецензування та без необхідного редакторського втручання у текст книги.

Отже, якщо ми на початку констатували, що **систему, яка керувала розвитком культурно-національного життя УНМ в Словаччині було ліквідовано, а подібної системи в рамках словацьких державних органів, організацій та установ не було створено, то – після наведеного – доводиться констатувати, що в сучасній Словаччині діє ціла система кроків, спрямованих на ліквідацію УНМ. Від нерішення економічних проблем через легіслативні норма – брак одних та спрямування інших – через ліквідацію органів, організацій та установ, через брак позитивних кроків та підтримку**

негативних тенденцій, через ігнорацію та перекручення фактів, через систему фінансування останків культурно-національного життя УНМ, через голослівні неправдиві заяви найвищих державних представників СР про надстандартне рішення національного питання в СР та про те, що «НМ в СР немає причин бути незадоволеними» (президент СР) – ось ця система повільної дії, розрахована на поступове завмирання активності, на призвичаєння до нових ситуацій, доки не дійде до цілковитої та остаточної національної смерті всієї УНМ.

Зі сказаного випливає, що немалі заслуги на величезних прорахунках та втратах нашого життя протягом останніх років має й сама УНМ, тобто й ми – учасники та сучасники такого життя.

В цілковитій ситуації УНМ винувата як політика нашої словацької держави по відношенню до її НМ так і ставлення України – держави українського народу до своїх НМ, які понад тисячу років проживають довкола її державних кордонів у сусідніх з нею державах. Інша (сприятлива) політика та інше (державницьке) ставлення Словаччини та України до УНМ та її проблем могли б нам значно допомогти при рішенні нашої проблеми.

Поки йдеться про Україну, ми усвідомлюємо собі надзвичайно складний стан українських справ в самій Україні. Ми спостерігаємо зміну відношення України до українців поза межами України. Проте ми змушені констатувати, що Україна не використовує своїх дипломатичних та й інших можливостей для свого принципового ставлення до своїх громадян у світі.

Слово правди ми змушені сказати також про допомогу нашій УНМ в СР з боку ЕКУ, СКУ та міжнародних організацій, які повинні дбати про дотримання людських прав. І тут системної та продуманої допомоги нема, а вплив окремих акцій названих організацій чи установ, як правило, нульовий.

І тому основний тягар боротьби за збереження самого існування УНМ в СР надалі лежить на самій УНМ. Проте сили самої УНМ в порівнянні з антиукраїнськими силами – домашніми й закордонними – є нерівномірні і вони в жодному випадку не зможуть стримати ліквідаторські намагання ворожих антиукраїнських сил. Отже зміна ставлення СР до існування та розвитку УНМ на нашій спільній території є неминуча, якщо наша спільна держава хоче бути демократичною країною. Подібно конче необхідним є вироблення та застосування продуманої, системної та цілеспрямованої політики та допомоги України українцям поза її кордонами. Всьому цьому немалою мірою мала б посприяти також діюча допомога міжнародних організацій та установ, між якими вагоме значення мала б мати саме допомога СКУ.

Спільна дія названих сил могла б змінити сучасне становище УНМ в СР, мала б додати нам сили та ініціативи змінити нашу критичну ситуацію і перейти до активної та результативної діяльності, спрямованої на захорону наших історичних здобутків та позитивний розвиток нашого життя.

Пряшів 12 серпня 2 008 року

Проф. Юрій Бача

Становище української НМ в Словаччині
 (документи-додатки до доповіді на засіданні Комісії людських прав СКУ
 (для потреб СКУ)
Київ, 18 серпня 2003 року)

Документ

число - дата - листів - коротка характеристика документу

1	20.01.1990	1	Програмне проголошення з'їзду русинів-українців Чехословаччини – заява про підтримку нової влади та про вимоги Української національної меншини (далі НМ).
2	1991	1	Ставлення укр. творчої інтелігенції до сучасних культурно-політ. обставин на Східній Словаччині (НЖ, ч. 29, 1991)
3	04.10.1991	1	Відкритий лист Ініціативної групи “Маковиця” міністрові культури СР п. Ладіславові Снопко – протест проти наміру змінити назву та національний характер Музею укр. культури (далі МУК) у Свиднику
4	05.11.1991	1	Відповідь міністра культури СР на протест проти нового статуту МУК у Свиднику заперечує намір зміною назви змінити характер Музею.
5	28.11.1991	1	Лист Ініціативної групи “Маковиця” до Уряду СР в справі Музею
6	10.01.1992	1	Відповідь першого заст. голови Уряду СР п. Поруб'яка на протест проти становища української НМ в СР. Спираючись на закон твердить, що створюються умови для позитивного рішення справ НМ в СР. Справжнього стану укр. НМ не визнає.
7	06.02.1992	1	Заява зборів громадськості м. Кошаці проти обмеження прав укр. НМ в СР (викинення слова “український” з назви театру, ансамблю, зміна статуту МУК, радіо, ліквідація шкільництва, перекручування історичних фактів укр. НМ в СР тощо).
8	01.06.1992	1	Протест зборів укр. громади у Кошицях (“Маковиця”, хор “Карпати”, драм. кол. “Думка” тощо) проти зміни статуту українського радіо у Пряшеві
9	16.11.1992	2	Лист “Маковиці” до Уряду СР в справі погіршення становища української НМ в СР.
10	12.12.1992	2	Звернення “Маковиці” до Ради русинів-українців у справі потреби активніше втручатися у проблематику життя русинів-українців СР
11	08.02.1993	2	Протест села Орябина до міністра культури СР проти того, що Русинська Оброда вважає їх за русинів-“не українців” – 81 підписів
12	15.02.1993	2	Голові Уряду СР п. Мечіару – протест Союзу русинів-українців, Т-ва ім. Духновича, Руху в СР, “Маковиці”, Союзу Пластів-Скавтів, Спілки укр. письменників, Музею укр. культури – проти зміни назви та національного характеру МУК у Свиднику
13	18.03.1993	1	Петиція працівників Музею укр. культури Міністерству культури в справі повернення первісної назви та національного характеру МУК
14	18.03.1993	3	Відкритий лист Музею укр. культури Президентові СР п. Ковачу в справі повернення назви та характеру МУК
15	27.10.1993	1	Лист Координаційної Ради організацій русинів-українців (далі КР) директорові Слов. Радіо у Братиславі (до відома теж голові Уряду СР та Мін. культури в справі українського радіо в Пряшеві
16	22.11.1993	1	Відповідь директора радіо на лист КР – аргументацію про погіршення ситуації в радіо не признає та ігнорує її.
17	06.04.1994	2	Протест Комітету слухачів радіо проти наміру розділити українські радіопередачі на русинські та українські. Протест підписало понад 20

- тисяч слухачів. Підписи зберігаються.
- 18 30.05.1994 4 Становище “Маковиці” до проекту закону про двомовні назви сіл.
- 19 21.06.2004 2 Меморандум українських учителів та шкільних працівників у справі жалюгідного стану укр. шкільництва в СР.
- 20 27.12.1994 4 “Становище русинів-українців на Словаччині” – аналітична студія (8 с.): Вступні зауваги, причини занепаду укр. НМ після 1945 року, система органів та інституцій, становище ... в шкільництві, в релігійній справі, підтримка “русинської” національності – незакрита форма асиміляції укр. населення Словаччини, спільні проблеми всіх НМ на Словаччині, специфічні проблеми укр. НМ на Словаччині.
- 21 10.01.1995 1 Становище Координаційної Ради до питання про тзв. Кодифікацію “русинського язика” – надіслано міністерствам та редакціям слов. преси.
- 22 24.02.1995 1 Лист Ради Союзу русинів-українців Раді для радіо та директору слов. Радіо п. Тужинському – протест проти наміру ділити укр. радіопередачі на “українські” та “русинські”
- 23 3.03.1995 3+2 “Слово укр. Інтелігенції СР словацькій інтелігенції” (слов. оригінал та укр. переклад) – інформації про стан укр. НМ в СР та заклик не бути байдужими до цього критичного стану – надіслано десяткам слов. редакцій та держ. та інших установ та організацій СР. Відповідей та позитивних реакцій майже не було.
- 24 08. 05.1995 2 Лист Ю. Бачі заступнику голови Уряду СР п. Калману з в'ясненням суті проблеми русинства (після зустрічі з ним)
- 25 02.06.1995 2 Становище голови ПДГ доц. інж. Івана Бачі з вимогами до держ. органів СР в справі легіслативного забезпечення існування та розвитку укр. НМ
- 26 07.12.1995 1 Situácia Rusínov-Ukrajincov je kritická - становище Піддуклянської дем. Громади до листа 7 організацій США та Канади про дискримінацію “русинів” СР (Пряшівська газета “Večerník”, 27.12.1995)
- 27 07.12.1995 1 Заява Президії СРУС Раді Уряду для національностей СР в справі відношення державних органів СР до “русинів” та “українців” СР
- 28 12.1995 2 Лист-протест голові Уряду СР від Ради СРУС, Т-ва ім. Духновича, РУХу в СР, “Маковиці”, укр. Пласту СР, Спілки Молоді Карпат та МУК про те, що “програма деукраїнізації Словаччини набуває реальних розмірів”. Оригінал підписано та стверджено печатками всіх наведених організацій. Оригінал зберігається
- 29 11.04.1996 1 “Меморандум у справі маєтку “Руський Дім” у Пряшеві” – заява 13 організацій русинів-українців СР про повернення цього маєтку організаціям русинів-українців та про його спільне використання на користь та за потребами всієї укр. НМ . Оригінал підписано головами та стверджено печатками всіх організацій та доручено представникам міських органів влади м. Пряшів та надіслано представникам держ. органів СР. Оригінал зберігається.
- 30 08.05.1996 1 Лист-скарга Піддуклянської дем. Громади заступнику голови Уряду СР п. Калману про те, що заступник голови Уряду СР пані Тот не відповіла на домагання ПДГ зустрітися з нею та поінформувати її про становище укр. НМ в СР
- 31 29.04.1996 1 Третій лист Піддуклянської дем. громади міністерству шкіл з вимогою прийняти представників ПДГ в справі укр. Шкільництва
- 32 10.06.1996 1 Зауваження ПДГ до проекту закону про національну політику СР
- 33 17.10.1996 2 Протокол з засідання заст.. голови Уряду СР п. Калмана з

репрезентантами Русинської оброди та СРУ СР з 11.07.1996, на якому сторони домовилися, що “русини та українці, що проживають в Словацькій республіці, це одна національність” СР

- 34 04.02.1997 1 Відкритий лист ПДГ, СРУС, Т-ва ім.. Духновича, Спілки укр.. письменників, Спілки Молоді Карпат, Укр. Пласту, РУХу в СР “Маковиці”, Руського Клубу найвищим державним представникам СР про критичне становище укр. НМ в СР
- 35 28.04.1999 2+1 Категоричний протест Президії СРУС СР проти способу фінансування діяльності укр. НМ в СР. Додаток – огляд сум за роки 1991 – 1999, якими СР фінансувала діяльність укр. НМ посередництвом СРУС